

บทที่ 7

สรุปการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง สภาพการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของครู ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ในระดับการศึกษาภาคบังคับ โดยในบทนี้จะได้นำเสนอสาระสำคัญ 3 ประการ คือ สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ถึงความสอดคล้องระหว่างหลักคิดของหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครู ศึกษานิเทศก์ เกี่ยวกับการเรียนการสอนสังคมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในโรงเรียน 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา และ 4) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และการพัฒนาหลักสูตรในระยะต่อไป

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยครูผู้สอนสังคมศึกษาและศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกเป็นครูผู้สอนสังคมศึกษาจำนวน 28,566 คน และศึกษานิเทศก์ จำนวน 183 คน

กลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ได้ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างสำหรับวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครู และศึกษานิเทศก์ จำนวนรวม 18 คน แบ่งเป็นครู จำนวน 12 คน และศึกษานิเทศก์ จำนวน 6 คนได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น

2. กลุ่มตัวอย่างสำหรับวิธีวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามครูสังคมศึกษา และศึกษานิเทศก์ โดยสุ่มตัวอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยครู จำนวน 395 คน และ ศึกษานิเทศก์ จำนวน 125 คน และได้รับแบบสอบถามจากครู จำนวน 100 ฉบับ และศึกษานิเทศก์ จำนวน 50 ฉบับ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ และแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการเดินทางไปสัมภาษณ์ครูและศึกษานิเทศก์ในภูมิภาคต่าง ๆ และเก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 ผลการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ความสอดคล้องระหว่างหลักคิดของหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา

ผลการวิจัย พบว่า สภาพการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาของครู ไม่สอดคล้องกับหลักคิดของหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามที่คาดหวัง ทั้ง ๆ ที่ครู และศึกษานิเทศก์มีความเข้าใจหลักสูตร และการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางฯ กลุ่มสาระสังคมศึกษาฯ ในระดับมาก โดยเห็นว่าหลักสูตรแบบอิงมาตรฐานเหมาะกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง และเห็นความสำคัญของตัวชี้วัดว่าเป็นเป้าหมายที่ชัดเจนที่จะต้องจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนบรรลุตัวชี้วัด และเชื่อว่าความชัดเจนของตัวชี้วัดที่กำหนดเป็นชั้นปีในระดับการศึกษาภาคบังคับ ทำให้ครูสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าครูจะมีความเข้าใจหลักสูตรในระดับมาก แต่ครูและศึกษานิเทศก์เห็นสอดคล้องกันว่าครูมักจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาแนวทางตามหนังสือของสำนักพิมพ์เป็นหลัก (ครู =3.64 S.D. = 0.71; ศน. =3.86 S.D. = 0.78) โดยเน้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบบรรยาย (ครู =3.73 S.D. = 0.71; ศน. =3.86 S.D. = 0.78) และการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการยังทำได้น้อย (ครู =3.51 S.D. = 0.85; ศน. =3.58 S.D. = 0.78) และมักวัดและประเมินผลด้านองค์ความรู้มากกว่าทักษะการคิด ซึ่งการปฏิบัติงานลักษณะดังกล่าวถือว่าไม่สอดคล้องกับหลักคิดของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามที่คาดหวัง

1.3.2 ผลการศึกษาความคิดเห็นของครู ศึกษานิเทศก์ เกี่ยวกับหลักสูตรและการเรียนการสอนสังคมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

ผลการวิจัยพบว่า ครูและศึกษานิเทศก์เห็นด้วยในระดับมากกับหลักการของหลักสูตรแบบอิงมาตรฐาน ซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เป็นโลกยุคข้อมูลข่าวสารมากกว่าหลักสูตรแบบยึดเนื้อหาที่กำหนดมาจากกระทรวงศึกษาธิการเหมือนในอดีต โดยศึกษานิเทศก์มีความมั่นใจกับการใช้หลักสูตรแบบอิงมาตรฐานและครูรู้สึกมีความสุขในการสอน ทั้งนี้ ครูและศึกษานิเทศก์มีความพึงพอใจระดับมากในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่กำหนดตัวชี้วัดชั้นปีในระดับการศึกษาภาคบังคับในภาพรวม (ครู \bar{X} =3.66 S.D. = 0.70; ศน. \bar{X} =3.75 S.D. = 0.72) อย่างไรก็ตาม ครูและศึกษานิเทศก์ก็ได้ตระหนักถึงจุดอ่อนของหลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมบางประการ เช่น จำนวนเนื้อหาและความกว้างของสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาว่า ตัวชี้วัดของหลักสูตรมีจำนวนมาก เนื้อหาแน่น (ครู =4.06 S.D. = 0.60; ศน. = 4.38 S.D. = 0.67) โดยเฉพาะสาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ประวัติศาสตร์ และหน้าที่พลเมือง

1.3.3 ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา
ผลการวิจัย พบปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา
สาระสำคัญดังนี้

1) หลักสูตรยังมีจุดอ่อน โดยครูและศึกษานิเทศก์เห็นว่า หลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมีตัวชี้วัดจำนวนมาก และเนื้อหากว้าง ทั้งยังซ้ำซ้อน โดยครูส่วนใหญ่ยังสอนแบบเดิมคือเน้นการบรรยายเนื้อหามากกว่ากระบวนการ (ครู =3.91 S.D. = 0.68; ศน. =3.84 S.D. = 0.77) ซึ่งอาจไม่บรรลุตัวชี้วัดที่กำหนดว่าเด็กต้องรู้อะไรและทำอะไรได้ เช่น ต้องอาราธนาศีล อาราธนาธรรมได้ จึงควรให้เด็กได้ปฏิบัติจริง เป็นต้น และตัวชี้วัดจำนวนหนึ่งที่ค่อนข้างเป็นนามธรรม ซึ่งยากในการจัดการเรียนรู้และประเมินผล เช่น ตัวชี้วัดที่ระบุ “ตระหนักในคุณค่า” “เห็นคุณค่า” “ชื่นชม” เป็นต้น

2) ปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้ โดยครูและศึกษานิเทศก์เห็นว่า ครูมีภาระงานอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอนจำนวนมากเกินไป จนทำให้ครูจัดการเรียนการสอนได้ไม่เต็มที่ (ครู =3.82 S.D. = 0.89; ศน. =4.06 S.D. = 0.89) และจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาได้ไม่ครบถ้วน (ครู =3.73 S.D. = 0.83; ศน. =3.78 S.D. = 0.79) รวมทั้งไม่มีเวลาเพียงพอในการเตรียมการเรียนการสอน จึงเน้นการใช้วิธีสอนแบบบรรยายเป็นหลัก ประกอบกับครูส่วนใหญ่ไม่ได้จบวิชาเอกการสอนสังคมศึกษาและการพัฒนาครูเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนมีน้อยหรือไม่เพียงพอ ตลอดจนการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายวิชาชีพครูเพื่อช่วยเหลือกันทางวิชาการยังไม่เข้มแข็ง จึงทำให้ครูผู้สอนสังคมศึกษาส่วนใหญ่สอนตามหนังสือของสำนักพิมพ์มากกว่าออกแบบการสอนด้วยตนเอง (ครู =3.75 S.D. = 0.71; ศน. =3.96 S.D. = 0.75) โดยไม่มีการตรวจสอบคุณภาพหนังสือของสำนักพิมพ์ที่ใช้สอนอย่างจริงจัง แม้ครูจะเชื่อมั่นว่าตนเองมีความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนแบบอิงมาตรฐานในระดับมากก็ตาม

3) การนิเทศทางการศึกษาของศึกษานิเทศก์ยังทำได้น้อย โดยครูและศึกษานิเทศก์มีความเห็นสอดคล้องกันว่าบทบาทของศึกษานิเทศก์ในการดูแลช่วยเหลือครูด้านการเรียนการสอนยังทำได้น้อย และดูแลช่วยเหลือโรงเรียนได้ไม่ทั่วถึง เนื่องจากศึกษานิเทศก์มีภาระงานอื่นๆ จำนวนมาก ซึ่งไม่ใช่งานด้านการนิเทศการศึกษา จึงไม่สามารถติดตามความก้าวหน้าของโรงเรียนได้อย่างใกล้ชิด สำหรับกิจกรรมการฝึกอบรมครูและการพัฒนาต่าง ๆ ก็ทำได้ตามเงื่อนไขของงบประมาณเท่านั้น ซึ่งไม่สามารถวางแผนงานการพัฒนาทางวิชาการต่อยอดกันอย่างชัดเจนในแต่ละปีได้ โดยครูและศึกษานิเทศก์เห็นด้วยในระดับปานกลางเกี่ยวกับการให้ความดูแลช่วยเหลือด้านการเรียนการสอนของศึกษานิเทศก์ (ครู =3.32 S.D. = 0.93; ศน. =3.36 S.D. = 0.90)

4) การขาดประสิทธิภาพของการบริหารจัดการด้านวิชาการของโรงเรียน โดยครูและศึกษานิเทศก์เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนงานทางวิชาการยังไม่เพียงพอ ซึ่งอาจเป็นเพราะยังไม่เข้าใจหลักคิด เจตนารมณ์ และวิธีการของหลักสูตร ทำให้ไม่สามารถแนะนำหรือทำกรนิเทศภายในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และโรงเรียนโดยทั่วไปยังขาดแคลนสื่อ อุปกรณ์เพื่อการเรียนการสอนสังคมศึกษา (ครู =3.83 S.D. = 0.79; ศน. =3.76 S.D. = 0.89) ซึ่งส่งผลให้ระบบงานวิชาการของโรงเรียนอ่อนแอ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยทั่วไปจึงตกต่ำ

1.3.4 การนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และการพัฒนาหลักสูตรในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย พบแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และการพัฒนาหลักสูตรในครั้งต่อไป ในประเด็นต่อไปนี้

1) การพัฒนาครูและสนับสนุนการทำงานของครู เนื่องจากครูส่วนใหญ่ไม่ได้จบวิชาเอกด้านการสอนสังคมศึกษา ดังนั้นครูและศึกษานิเทศก์จึงเห็นความสำคัญอย่างยิ่งเกี่ยวกับการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนการสอนโดยหน่วยงานต้นสังกัดควรเน้นการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูด้านการวางแผนและการจัดการเรียนรู้ สื่อ และการวัดและประเมินผล (ครู =4.02 S.D. = 0.91; ศน. =3.70 S.D. = 0.86) การสอนทักษะการคิด รวมทั้งมีการนิเทศติดตามช่วยเหลือการจัดการเรียนการสอนของครูโดยศึกษานิเทศก์และผู้บริหารโรงเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนสนับสนุนการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายกันระหว่างครูผู้สอนกลุ่มสาระเดียวกันทั้งภายในโรงเรียนและระหว่างโรงเรียนเพื่อพัฒนาวิชาชีพของตนเอง (ครู =3.94 S.D. = 0.70; ศน. =4.14 S.D. = 0.73) นอกจากนี้ ควรเน้นกิจกรรมนักเรียนในระดับโรงเรียน โดยลดกิจกรรมนักเรียนในระดับเขตพื้นที่และระดับชาติลง (ครู =4.04 S.D. = 0.86; ศน. =4.02 S.D. = 0.89) ทั้งนี้ เพื่อให้ครูมีความพร้อมในการนำหลักสูตรไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการเตรียมความพร้อมของครูมีความสำคัญสูงสุดที่จะส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

2) การพิจารณาทบทวนหลักสูตรเพื่อการพัฒนาในระยะต่อไปที่สำคัญ 2 ประเด็น คือ

2.1) การมุ่งพัฒนาหลักสูตรแบบอิงมาตรฐานต่อไป เพราะครูเริ่มเข้าใจหลักการและวิธีการ (ครู =3.88 S.D. = 0.74; ศน. =3.92 S.D. = 0.78) โดยการคงเค้าเดิมของหลักสูตรแบบอิงมาตรฐานมากกว่าการเปลี่ยนรูปแบบหลักสูตร ทั้งนี้ ควรกำหนดช่วงเวลาชัดเจนในการทบทวนและปรับปรุงหลักสูตรแต่ละครั้ง

2.2) การปรับลดเนื้อหาที่ซ้ำซ้อน โดยพิจารณาทั้งระหว่างกลุ่มสาระ 8 กลุ่มสาระร่วมกัน และภายในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (ครู =3.86 S.D. = 0.76; ศน. =3.94 S.D. = 0.79) ซึ่งมีตัวชี้วัดจำนวนมาก ตลอดจนมีตัวชี้วัดจำนวนหนึ่งที่ยังมีความกว้างของเนื้อหาและมีลักษณะเป็นนามธรรมค่อนข้างมาก

2. การอภิปรายผล

2.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า สภาพการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาของครูไม่สอดคล้องกับหลักคิดของหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามที่คาดหวัง แม้ว่าครูและศึกษานิเทศก์มีความเข้าใจหลักสูตรและการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางฯ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ฯ ในระดับมาก ซึ่งเห็นว่าหลักสูตรแบบอิงมาตรฐานเหมาะกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเห็นความสำคัญของตัวชี้วัดว่าเป็นเป้าหมายที่ชัดเจนที่จะต้องจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนบรรลุตัวชี้วัด โดยเชื่อว่าความชัดเจนของตัวชี้วัดที่กำหนดเป็นขั้นบันไดในระดับการศึกษาภาคบังคับ ทำให้ครูสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ครูและศึกษานิเทศก์มี

ความเห็นสอดคล้องกันว่าครูยังเน้นจัดการเรียนการสอนแบบบรรยาย โดยใช้แนวทางตามหนังสือเรียนของสำนักพิมพ์เป็นหลัก การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการยังทำได้น้อย และวัดและประเมินผลด้านองค์ความรู้มากกว่าทักษะกระบวนการคิด ซึ่งการปฏิบัติงานลักษณะดังกล่าวถือว่าไม่สอดคล้องกับหลักคิดของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ทั้งนี้ ผลการวิจัยข้างต้นมีความแตกต่างจากผลการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558) ที่ได้รายงานการสำรวจสภาพและปัญหาการนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไปสู่การปฏิบัติผ่านระบบออนไลน์ โดยพบว่า วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนใช้มากที่สุดคือ การเรียนรู้แบบบูรณาการ ร้อยละ 78.45 ลงมือปฏิบัติจริง ร้อยละ 72.67 และพัฒนาทักษะกระบวนการคิด ร้อยละ 65.54

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับยุพิน พันธุ์ดิษฐ์ (2554) ที่ได้ศึกษาผลการศึกษาศภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยพบว่าการวัดและประเมินผลยังเน้นการใช้แบบทดสอบมากกว่าการประเมินจากสภาพจริงหรือมีการวัดและประเมินผลให้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ กระบวนการ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และตามเกณฑ์การวัดและประเมินผลของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และสอดคล้องกับพิมพ์พร ก้อนคำ (2556) ที่ได้ทำการศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนต้นแบบการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โดยพบว่า ระดับปัญหาที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดคือ ครูผู้สอนจัดทำหน่วยการเรียนรู้แผนการจัดการเรียนรู้โดยเน้นความรู้ทักษะกระบวนการที่สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ทั้งนี้ ข้อค้นพบดังกล่าว แตกต่างจากข้อค้นพบของฉัตรกร วรณโก (2556) ที่ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษาในโรงเรียน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา โดยพบว่าปัญหาอุปสรรคด้านหลักสูตร คือ ครูไม่มีความชัดเจนในโครงสร้างหลักสูตร การเรียนรู้และเนื้อหาหลักสูตรไม่เหมาะสมกับในยุคปัจจุบัน และแตกต่างกับข้อค้นพบของปรีฉัตร สุราช (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารจัดการหลักสูตรระดับสถานศึกษาในโรงเรียนต้นแบบการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น โดยพบว่า ครูยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และแตกต่างกับข้อค้นพบของรุ่งนภา นุตราวศ์ และคณะ (2553) ที่ได้สรุปผลการวิจัยนำร่องการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 โดยได้รายงานผลการวิจัยที่ได้จากข้อมูลการสำรวจความคิดเห็นของบุคลากรระดับสถานศึกษาซึ่งมีประสบการณ์ตรงในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และข้อมูลจากความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ที่ติดตามดูแลการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ให้ผลที่สอดคล้องสัมพันธ์กันถึงปัญหาอุปสรรคสำคัญในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่ การขาดความรู้ความเข้าใจของบุคลากร ซึ่งพบว่าบุคลากรทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรใหม่อย่าง

เพียงพอที่จะทำให้การขับเคลื่อนการใช้หลักสูตรจากส่วนกลางสู่ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการวิจัยดังกล่าวได้ดำเนินการในปี 2553 ซึ่งถือเป็นช่วงระยะเริ่มต้นของการใช้หลักสูตรใหม่ บุคลากรต่างๆจึงเข้าใจหลักสูตรยังไม่ชัดเจนนัก

2.2 ผลการวิจัยพบว่า ครูและศึกษานิเทศก์เห็นด้วยในระดับมากกับหลักการของหลักสูตรแบบอิงมาตรฐาน ซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เป็นโลกยุคข้อมูลข่าวสารมากกว่าหลักสูตรแบบยึดเนื้อหาที่กำหนดมาจากกระทรวงศึกษาธิการเหมือนในอดีต โดยครูและศึกษานิเทศก์มีความพึงพอใจระดับมากในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่กำหนดตัวชี้วัดชั้นปีในระดับการศึกษาภาคบังคับ โดยภาพรวม มีการเน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และมีความพึงพอใจในคุณภาพของนักเรียนที่สอน อย่างไรก็ตาม แม้มีความคิดเห็นในระดับมากเกี่ยวกับความเหมาะสมของหลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมโดยภาพรวม แต่ก็เห็นว่ากลุ่มสาระดังกล่าวมีจำนวนเนื้อหาและความกว้างของสาระการเรียนรู้แกนกลางในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาระศาสนา ศิลปะ จริยธรรม ประวัติศาสตร์ และหน้าที่พลเมือง ซึ่งผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับภาวศุทธิ ภัทรางกูร (ม.ป.ป.) ที่ได้สรุปปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้ของไทยจากรายงานการวิจัย ของ TIMSS ว่า หลักสูตรคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์มีเนื้อหามากเกินไป ทำให้ใช้เวลาเรียนในชั้นเรียนมาก นักเรียนไม่มีเวลาเรียนด้วยการปฏิบัติและสร้างความรู้ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบดังกล่าวแตกต่างจากผลการวิจัยดังกล่าวแตกต่างกับผลการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558) ที่ได้รายงานสภาพและปัญหาการนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไปสู่การปฏิบัติผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าตัวชี้วัดตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรมีจำนวนเหมาะสมและไม่เหมาะสมในอัตราส่วนใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าการวิจัยดังกล่าวได้เสนอจำนวนตัวชี้วัดของหลักสูตรโดยภาพรวมมากกว่าการชี้เฉพาะกลุ่มสาระ

2.3 ผลการวิจัยพบปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา สาระสำคัญดังนี้

1) หลักสูตรยังมีจุดอ่อน โดยพบว่า หลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีจำนวนเนื้อหาและความกว้างระดับมาก รวมทั้งมีความซ้ำซ้อน และตัวชี้วัดจำนวนหนึ่งที่ค่อนข้างเป็นนามธรรม ซึ่งยากในการจัดการเรียนรู้และประเมินผล เช่น ตัวชี้วัดที่ระบุ “ตระหนักในคุณค่า” “เห็นคุณค่า” “ชื่นชม” เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ ยุพิน พันธุ์ดิษฐ์ (2554) ที่ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยพบว่า สาระที่กำหนดตามหลักสูตรมีมากเกินไป ทำให้เกิดปัญหาในการวิเคราะห์หลักสูตร การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ การออกแบบการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ และครูสอนไม่ตรงตามสาขาวิชา ทำให้การจัดการเรียนการสอนไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

2) ปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้ โดยพบว่า ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญคือครุมีภาระงานอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอนจำนวนมากเกินไป จนทำให้ครูจัดการเรียนการสอนได้ไม่เต็มที่ รวมทั้งไม่มีเวลาเพียงพอในการเตรียมการเรียนการสอน ประกอบกับครูส่วนใหญ่ไม่ได้จบวิชาเอก การสอนสังคมศึกษาและการพัฒนาครูเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนมีน้อยหรือไม่เพียงพอ ตลอดจนการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายวิชาชีพครูเพื่อช่วยเหลือกันทางวิชาการยังมีความไม่เข้มแข็ง จึงทำให้ครูส่วนใหญ่ยังสอนแบบเดิมคือเน้นการบรรยายเนื้อหา สอดคล้องกับฉัตรกร วรณโก (2556) ที่ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษา ในโรงเรียน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยพบปัญหาอุปสรรคด้านการเรียนการสอน คือ ครูเน้นการเรียนการสอนภาคทฤษฎีในห้องเรียนมากเกินไป นอกจากนี้ การวิจัยครั้งนี้ยังพบว่า ครูเน้นการสอนตามหนังสือเรียนของสำนักพิมพ์เป็นหลักโดยไม่มีการตรวจสอบคุณภาพหนังสือของสำนักพิมพ์ที่ใช้สอนอย่างจริงจัง ซึ่งอาจไม่บรรลุตัวชี้วัดที่กำหนดว่าเด็กต้องรู้อะไรและทำอะไรได้ เช่น ต้องอาราธนาศีล อาราธนาธรรมได้ จึงควรให้เด็กได้ปฏิบัติจริง เป็นต้น แม้ครูจะเชื่อมั่นว่าตนเองมีความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนแบบอิงมาตรฐานในระดับดีก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับรุ่งนภา นุตราวงศ์ และคณะ (2553) ที่ได้สรุปผลการวิจัยนำร่องการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 โดยได้รายงานปัญหาอุปสรรคการพัฒนาหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ว่า ยังพบปัญหาครุมีภาระงานอื่น ๆ มาก นอกเหนือจากการสอน ทำให้ไม่สามารถทุ่มเทในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้อย่างเต็มที่

ทั้งนี้ ผลการวิจัยดังกล่าวยังสอดคล้องกับยุพิน พันธุ์ดิษฐ์ (2554) ที่ได้ศึกษาผลการศึกษาสภาพ และปัญหาการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยพบว่า มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยวิธีบรรยาย เพราะเนื้อหาสาระมีมาก เวลาจำกัดในการทำกิจกรรม ยกต่อการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ครูมีภาระงานมากจึงไม่สามารถจัดกิจกรรมตามที่วางแผนไว้จึงทำให้การสอนขาดประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับปรีฉัตร สุราช (2554) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารจัดการหลักสูตรระดับสถานศึกษาในโรงเรียนต้นแบบการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น โดยพบว่าการใช้หลักสูตรการเรียนการสอนระดับชั้นเรียนและระดับสถานศึกษา ครูยังยึดการสอนตามหลักสูตรเดิมอยู่ การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนขาดการวางแผนประเมินการใช้หลักสูตรสถานศึกษาตามสภาพจริงทั้งก่อนใช้ ระหว่างใช้และหลังใช้ ตลอดจนการวิจัยเพื่อติดตามและประเมินผล การใช้หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนยังไม่มีการทำวิจัยหลักสูตรสถานศึกษาอย่างจริงจัง นอกจากนี้ รุ่งนภา นุตราวงศ์ และคณะ (2553) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ซึ่งพบว่า โรงเรียนต้นแบบที่นำร่องการใช้หลักสูตรเพียงร้อยละ 38.97 จัดทำหน่วยการเรียนรู้เพื่อใช้ในการเรียนการสอนเสร็จครบ ทุกหน่วย โรงเรียนที่เหลือนอกกว่าครึ่งหนึ่งยังจัดทำหน่วยการเรียนรู้ไม่เสร็จ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่าสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้การจัดทำหน่วยการเรียนรู้เสร็จไม่ทันใช้ในการจัดการเรียนการสอน

เมื่อเปิดภาคเรียนเป็นเพราะครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้อิงมาตรฐาน รองลงมาคือครูมีภาระงานมาก และไม่มีเวลาเพียงพอตามลำดับ ซึ่งเมื่อโรงเรียนนำร่องหลักสูตรที่ถือเป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนอื่น ๆ ดำเนินการได้อย่างไม่สมบูรณ์เช่นนี้ จึงส่งผลให้โรงเรียนต่าง ๆ ดำเนินการได้อย่างขาดประสิทธิภาพเช่นเดียวกัน ซึ่งมีผลกระทบเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับภาวศุทธิ ภัทรางกูร (ม.ป.ป.) ที่ได้สรุปปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้ของไทยจากรายงานการวิจัย ของ TIMSS ว่า

1. ครูผู้สอนมีความรู้ในวิชาที่สอนไม่เพียงพอ ซึ่งต้องมีวิธีการสอนที่เหมาะสมกับลักษณะวิชาทำให้มีปัญหาและขาดความมั่นใจในการสอน จึงควรมีการจัดเตรียมวัสดุและสื่อการศึกษาสำหรับครูก่อนการนำหลักสูตรใหม่ไปใช้ ดังนั้นจึงควรกำหนดคุณสมบัติของผู้สอนวิชาต่าง ๆ ให้ชัดเจน

2. ครูควรได้หลักสูตรใหม่ให้ถึงมือก่อนการประกาศใช้เป็นเวลา 1-2 ปี เพื่อมีเวลาเตรียมการก่อนการนำหลักสูตรใหม่ไปใช้ และควรจัดให้มีการอบรมครูอย่างเข้มข้นและทั่วถึงก่อนเวลาประกาศใช้หลักสูตร

3. ครูไม่มีความพร้อมและความเข้าใจต่อการเรียนการสอนตามแนวใหม่

3) การนิเทศทางการศึกษาของศึกษานิเทศก์ยังทำได้น้อย ทั้งนี้ โดยมีข้อสังเกตว่าเมื่อครูส่วนใหญ่ไม่สามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนักโดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นของการใช้หลักสูตรเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนับเป็นเวลา 6-7 ปี ซึ่งสังคมโดยทั่วไปคาดหวังกับการทำหน้าที่ของศึกษานิเทศก์และการสนับสนุนช่วยเหลือจากผู้บริหารโรงเรียนตลอดจนการนิเทศภายในโรงเรียน แต่การวิจัยกลับพบว่า บทบาทของศึกษานิเทศก์ในการดูแลช่วยเหลือครูด้านการเรียนการสอนยังทำได้น้อย และดูแลช่วยเหลือโรงเรียนได้ไม่ทั่วถึง เนื่องจากมีภาระงานอื่นๆ จำนวนมาก ซึ่งไม่ใช่การนิเทศการศึกษา จึงไม่สามารถติดตามความก้าวหน้าของโรงเรียนได้อย่างใกล้ชิด สำหรับกิจกรรมการฝึกอบรมครูและการพัฒนาต่าง ๆ ก็สามารถทำได้ตามเงื่อนไขของงบประมาณเท่านั้น จึงไม่สามารถวางแผนงานการพัฒนาทางวิชาการต่อยอดกันอย่างชัดเจนในแต่ละปีได้ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวแตกต่างกับผลการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558) ที่ได้รายงานสภาพและปัญหาการนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไปสู่การปฏิบัติผ่านระบบออนไลน์ซึ่งพบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาส่วนมาก ร้อยละ 89.47 ได้ดำเนินการนิเทศการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และติดตามการใช้หลักสูตร ของโรงเรียน ทุกโรงเรียน 1 ครั้ง ต่อภาคเรียน มีการวิจัย ติดตามผลการใช้หลักสูตรของโรงเรียน พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ เป็นต้น

4) การขาดประสิทธิภาพของการบริหารจัดการด้านวิชาการของโรงเรียน ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ยังขาดการสนับสนุนงานทางวิชาการอย่างเพียงพอ ซึ่งอาจเป็นเพราะยังไม่เข้าใจหลักคิด เจตนารมณ์ และวิธีการของหลักสูตร ส่งผลทำให้ไม่สามารถชี้แนะ และนิเทศภายในโรงเรียนได้อย่างใกล้ชิด รวมถึงการขาดแคลนสื่อ อุปกรณ์เพื่อการเรียนการสอน ซึ่งส่งผลให้ระบบงานวิชาการของโรงเรียนอ่อนแอ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยทั่วไปจึงตกต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558) ที่ได้รายงานสภาพและปัญหาการนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไปสู่การปฏิบัติผ่านระบบออนไลน์ที่พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนไม่มีการนิเทศ ติดตาม ครูผู้สอนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ขาดความเป็นผู้นำเชิงวิชาการ ขาดความรู้ความเข้าใจกระบวนการนำหลักสูตรสถานศึกษาไปใช้ในระดับโรงเรียนและระดับชั้นเรียน

2.4 ผลการวิจัย พบแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และการพัฒนาหลักสูตรในครั้งต่อไป ในประเด็นต่อไปนี้

1) การพัฒนาครูและสนับสนุนการทำงานของครู เนื่องจากครูส่วนใหญ่ไม่ได้จบวิชาเอกด้านการสอนสังคมศึกษา ดังนั้นครูและศึกษานิเทศก์จึงเห็นความสำคัญอย่างยิ่งเกี่ยวกับการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนการสอนโดยหน่วยงานต้นสังกัดควรเน้นการจัดการกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูด้านการวางแผนและการจัดการเรียนรู้ สื่อ และการวัดและประเมินผล โดยมีการนิเทศ ติดตามช่วยเหลือการจัดการเรียนการสอนของครูโดยศึกษานิเทศก์และผู้บริหารโรงเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนสนับสนุนการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายกันระหว่างครูผู้สอนกลุ่มสาระเดียวกันทั้งภายในโรงเรียนและระหว่างโรงเรียนเพื่อพัฒนาวิชาชีพของตนเอง รวมทั้งการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ การออกแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการซึ่งยังทำได้น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรเน้นการพัฒนาครูเชิงปฏิบัติการมากกว่าการพัฒนาครูเชิงบรรยาย ตลอดจนการพัฒนาครูในด้านการสอนทักษะการคิด เพื่อจะได้นำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการเตรียมความพร้อมของครูมีความสำคัญสูงสุดที่ส่งผลต่อคุณภาพนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ เคลลี อาร์. มิลิเซียโน (Miliziano, 2009) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ โดยระบุว่าเมื่อความรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนของครูได้รับการปรับปรุงพัฒนา จะส่งผลให้ครูสามารถประยุกต์ใช้หลักสูตรเพื่อจัดการเรียนการสอนที่ตนรับผิดชอบได้ และสอดคล้องกับ จินยง ซอย (Choi, 2005) ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสังคมศึกษาและการประเมินผลงานนักเรียนของครูประถมศึกษาในประเทศเกาหลีใต้ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method) โดยพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของครูมี 3 ประการ คือ 1) การแสวงหาองค์ความรู้ของครูอย่างกระตือรือร้นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผลงานนักเรียน (performance-based learning) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อการปฏิบัติงานของครู 2) ศักยภาพและพลังใจของครูเป็นปัจจัยที่สำคัญรองลงมาที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของครู 3) บริบทโรงเรียนมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการปฏิบัติงานของครูโดยผ่านปัจจัยโอกาสในการเรียนรู้หรือพัฒนาตนเอง และศักยภาพและพลังใจของครู

2) การพิจารณาทบทวนเนื้อหาหลักสูตรเพื่อการพัฒนาในระยะต่อไปที่สำคัญ 2 ประเด็นคือ

2.1) การมุ่งพัฒนาหลักสูตรแบบอิงมาตรฐานต่อไป เพราะครูเริ่มเข้าใจหลักการและวิธีการ (ครู = 3.88 S.D. = 0.74; ศน. = 3.92 S.D. = 0.78) โดยการคงเค้าเดิมของหลักสูตรแบบอิงมาตรฐานมากกว่าการเปลี่ยนรูปแบบหลักสูตร โดยควรกำหนดช่วงเวลาชัดเจนในการทบทวนและ

ปรับปรุงหลักสูตรแต่ละครั้ง ทั้งนี้ เพราะการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการศึกษาในระดับชาติถือเป็นเรื่องใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับครูหลายแสนคน โดยจะมีผลกระทบต่อนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองรวมหลายล้านคน ดังนั้น การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงใดๆ เกี่ยวกับหลักสูตรจึงควรคำนึงถึงองค์ประกอบด้านต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนาจากองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ตลอดจนความรู้ ความเข้าใจของครูผู้นำหลักสูตรไปใช้ โดยมีปรัชญา กรอบคิด กรอบเวลาและกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบชัดเจน บนพื้นฐานข้อมูลทางวิชาการมากกว่าความคิดเห็นของบุคคล ดังนั้น การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรจึงควรมีการวางแผนและกำหนดวงจรช่วงเวลาการปรับปรุงหลักสูตร (cycle of curriculum review) ที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายไว้ล่วงหน้าซึ่งอาจประกาศเป็นกฎระเบียบ หรือข้อปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการมากกว่า การสั่งการตามกระแสการเมืองเป็นครั้ง ๆ ไป เพราะจะทำให้เกิดความสับสนแก่ครู และสาธารณชนได้

2.2) การปรับลดเนื้อหาที่ซ้ำซ้อน โดยพิจารณาทั้ง 8 กลุ่มสาระร่วมกัน และภายในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมซึ่งมีตัวชี้วัดจำนวนมาก ตลอดจนมีตัวชี้วัดจำนวนหนึ่งที่มีความกว้างของเนื้อหาและมีลักษณะเป็นนามธรรม วกวน ซึ่งสอดคล้องกับสิริวรรณ ศรีพหล (2557) ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกลสำหรับครูสังคมศึกษา เรื่อง การจัดการเรียนการสอนสาระร่วมสมัยในวิชาสังคมศึกษา ได้รายงานผลการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับความต้องการและความเหมาะสมของเนื้อหาสาระร่วมสมัยในวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ว่า การแบ่งกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเป็น 5 สาระ (strand) ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ นั้นถือว่าการแบ่งกลุ่มตามวัตถุประสงค์และธรรมชาติของวิชาที่ชัดเจน แต่ก็เห็นสมควรพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรบางส่วน ดังนี้ 1) ควรตัดเนื้อหาบางส่วนออกไปบ้าง เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมในสาระที่ 1 ซึ่งมีมากเกินไป รวมทั้ง สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ซึ่งมีเนื้อหากว้างมากทั้งภูมิศาสตร์กายภาพ และภูมิศาสตร์สังคม 2) ควรเพิ่มเนื้อหาหรือ “สาระร่วมสมัย” (Contemporary Issues) เนื่องจากเป็นเรื่องราวที่สามารถเรียนรู้ได้จากสถานการณ์จริง เป็นเรื่องทันสมัยที่ผู้เรียนควรได้รับการเรียนรู้เพื่อให้รู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ เช่น เรื่องครอบครัวศึกษา พหุวัฒนธรรมศึกษา ผู้สูงอายุศึกษา สันติศึกษา สตรีศึกษา เป็นต้น แต่ควรเป็นลักษณะเพิ่มเติมเนื้อหาในสาระที่มีอยู่แล้วโดยบูรณาการหรือสอดแทรกเข้าไปในรายวิชาพื้นฐานในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ไม่ควรจัดเป็นสาระการเรียนรู้ใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรก็มีมากพออยู่แล้ว 3) สาระร่วมสมัยที่ควรเพิ่มเติมอีกประการหนึ่งคือ สาระร่วมสมัยเกี่ยวกับการใช้ทักษะชีวิต ทั้งนี้เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตในสถานการณ์ปัจจุบัน ก็

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 การพัฒนาหลักสูตรในระยะต่อไปควรพัฒนาต่อยอดจากหลักสูตรเดิม จากการศึกษาที่ครูและศึกษานิเทศก์ตระหนักในความสำคัญของหลักสูตรแบบอิงมาตรฐานมากกว่าหลักสูตรแบบยึดเนื้อหา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัย และรวบรวมข้อมูล ตลอดจนความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 อย่างรอบด้านเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการปรับปรุงหลักสูตรในระยะต่อไป โดยควรเน้นการพัฒนาต่อยอดหลักสูตรเดิมที่ใช้อยู่ เนื่องจากครูและศึกษานิเทศก์เริ่มเข้าใจหลักการของหลักสูตรและการออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน ตลอดจนมีความคิดเห็นเชิงบวกต่อหลักสูตรในระดับมาก

3.1.2 การปรับบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แม้ขณะนี้ครูและโรงเรียนยังไม่สามารถปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักคิดของหลักสูตรแบบอิงมาตรฐานตามความคาดหวังได้อย่างสมบูรณ์นัก เช่น ยังมีการสอนตามหนังสือของสำนักพิมพ์ หรือแผนการสอนสำเร็จรูปของหน่วยงานต่างๆ อย่างกว้างขวางแทนการออกแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของนักเรียน อย่างไรก็ตาม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรปรับกลไกการทำงานของหน่วยราชการและภาคส่วนต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนแบบอิงมาตรฐานของครู เช่น การปรับลดภาระงานอื่น ๆ (ซึ่งไม่ใช่งานการเรียนการสอน) ของครู มีกระบวนการตรวจสอบคุณภาพหนังสือของสำนักพิมพ์ที่ครูใช้สอนอย่างเคร่งครัด การสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายหรือสมาคมวิชาชีพครูเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนกลุ่มสาระวิชาต่าง ๆ รวมถึงการปรับบทบาทและภาระงานของศึกษานิเทศก์ เพื่อให้สามารถดูแลช่วยเหลือครูและโรงเรียนได้ดีมากขึ้น

3.1.3 การพัฒนาครูเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาครูเชิงปฏิบัติการเรื่องการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสำหรับครูถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่ง และควรทำอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยหน่วยงานต้นสังกัดควรเน้นการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูด้านการวางแผนและการจัดการเรียนรู้ สื่อ และการวัดและประเมินผล รวมถึงการประสานนโยบายกับสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนากระบวนการผลิตครูที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร มีการบริหารบุคลากรครูอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการเน้นย้ำเรื่องจิตสำนึกความเป็นครู ทศนคติต่อนักเรียนโดยเฉพาะนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งการอบรมพัฒนาครูดังกล่าวจะส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรอย่างสำคัญ

3.1.4 การติดตามกำกับให้ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติงานด้านวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรถือเป็นบทบาทสำคัญในการกำกับหรือกำกับให้ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติงานด้านวิชาการและสนับสนุนการเรียนการสอนของครูเพื่อให้การปฏิบัติงานส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างจริงจัง มีการกระตุ้นช่วยเหลือให้ครูออกแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าการสอนตามหนังสือของสำนักพิมพ์ รวมทั้งมีการพิจารณาทบทวนการสนับสนุนให้ครูใช้หนังสือเรียนของสำนักพิมพ์

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

3.2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูและศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับหลักสูตรและการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การนำหลักสูตรไปใช้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้เหล่านั้น

3.2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวโน้มการพัฒนา หรือการปรับเปลี่ยนด้านหลักสูตรและการพัฒนาการเรียนการสอนของประเทศต่าง ๆ ที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

3.2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาองค์กร โครงสร้างองค์กร ความเป็นไปได้ในการปรับวัฒนธรรมการทำงาน และแนวปฏิบัติหรือกระบวนการบริหารจัดการเพื่อให้การทำงานขององค์กรทางการศึกษาทุกส่วนเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนของครูในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนมากที่สุด

